

Catchphrases in the language of the media

Media communication has been the subject of various scientific and professional analyses, first and foremost due to the influence it has on the society and on individuals. Aside from the content of the message, which has recently been in the focus of communication and media experts' attention, linguists are particularly interested in its linguistic aspect at all its normative levels: from the level of correct spelling and pronunciation to the level of grammar and style. Although there are no real or standardized media communication rules, media communication is expected to use the standard language. The standard language is therefore the language *sui generis*, a sort of a super variety "that is considered by the speakers to be the most appropriate choice of language in official communication (Trask, 2005), which media communication most certainly is. The reasons for this are twofold: (1) due to the specificity of their profession, media officials communicate with speakers of different language varieties and the standard language serves as a kind of cohesion element, and (2) media discourse has great influence on linguistic consciousness, particularly on the language culture of the members of a particular linguistic community.

Since it is a part of public communication, media language should possess qualities of choice and high style, which as a rule excludes the use of catchphrases. They are a signature of poor rhetoric style and frequently serve as "ancillary words in live speech" (Vrljić, 2007). Catchphrases are unnecessary at both semantic and syntactic levels; they carry no meaning or content and therefore their use can have a detrimental effect on both the expressive and impressive levels of the message. The organization of speech units is hindered by the usage of catchphrases and their excessive use can cause fatigue in the listener and the incorrect receipt of the message.

Keywords: catchphrases, culture of speech, public communication, media discourse.

PITANJA I ODGOVORI

POJMO I PJEVAJMO VESELO

Čitateljica N. N. iz Nina pita: „U božićnoj pjesmi Kyrie Eleison pjevamo stihove: *Pojte pastiri, tamo se njemu poklonite!* Taj me stih podsjeća na staru i lijepu pjesmu u čast Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana: *Pojmo pjesmu, mili družu.* Čini mi se da nije isto značenje tih poticajnih riječi *pojmo, pojte* u jednoj i drugoj pjesmi. Molila bih vas za stručno objašnjenje.“

Vidi se da je čitateljica pod jakim dojmom našega malog raspjevanog naroda nakon slavnihi katarskih uspjeha naših nogo-

metaša. Veličanstvenom slavju tih pobjeda brzo se pridružio i Božić, pa smo nastavili s pjesmom. Vjerojatno je zato zabilježen najveći porast zadovoljstva u Hrvatskoj od svih članica Europske Unije. Simpatično mi je i to što čitateljica riječi *pojmo* i *pojte* naziva poticajnima. One to i jesu: *pojmo* nas potiče da pjevamo, a *pojte* je anđeoski poticaj pastirima, prema Evanđelju po Luki, da se idu pokloniti Isusu. Ona dobro zapaža da je različita poticajnost, značenje tih riječi, iako su istozvučne.

U pjesmi Kyrie Eleison u prvoj i drugoj kitici dva završna stiha glase jednako: *Pojte pastiri, / tamo se njemu poklonite.* U trećoj

kitici završni je dvostih drukčiji: *Podite kralji, / tamo se njemu poklonite*. U prve dvije kitice stoji: *Pojte pastiri*, a u trećoj: *Podite kralji*. Vidimo da je u svim kiticama treći stih peterac. To je zacijelo razlog da se u trećoj kitici pojavljuje riječ *podite* jer je uza nju druga riječ dvosložna: *kralji*. U drugoj i trećoj kitici stoji riječ *pojte* (kraće!) jer je uza nju trosložna riječ *pastiri*. *Podite kralji* otkriva nam da je u drugoj i trećoj kitici *Pojte pastiri* također u pitanju glagol *ići*, *poći*. To potvrđuje i evanđelist Luka (Lk 2, 8 – 20). Najprije je jedan anđeo objavio pastirima radosnu vijest da im se „u Davidovu gradu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin.“ Zatim su pastiri zadivljeno slušali anđeoski hvalospjev *Slava Bogu na visini*. Kad su anđeli prestali pjevati i otišli, tada su pastiri govorili jedan drugomu: „Hajdemo, dakle, do Betlehema i vidimo ovaj događaj s kojim nas upozna Gospodin!“ (Lk 2, 15). Luka dalje kaže kako su pastiri žurno otišli i našli „Mariju i Josipa s Djetecom, gdje leži u jaslama“ te su se poklonili Isusu i ispriповjedili Mariji i Josipu događaj s anđelom i anđeoskim hvalospjevom. Bili su radosni. Sve je bilo onako kako im je rekao anđeo. Pastiri su se zatim vratili hvaleći i slaveći Boga za sve što su čuli i vidjeli onako kako im je bilo rečeno (Lk 2, 20). Sasvim je sigurno da su pastiri žurno išli, *pohitali*, *trčali* da što prije vide što im je anđeo rekao. Siguran sam da su pastiri i prije, a osobito poslije čudesnog zbivanja radosno *pjevali*. Pastiri su obično veseli. Oni stvaraju pjesme i rado pjevaju, pojedinačno i zajedno. Znam to dobro iz vlastitoga iskustva. I onda je bilo tako. Ipak je u pjesmi *Kyrie Eleison* stih *Pojte pastiri* poticaj (imperativ, zapovijed) pastirima (i svima nama) da što prije pođu, idu, vide i razglašavaju čudesna djela Božja. U trećoj kitici stoji *Podite kralji*, što potvrđuje da je i u prvim dvjema kiticama *Pojte pastiri* riječ *pojte* imperativ za drugu osobu množine od glagola *poći*. Glagol *poći* složen je od prefiksa *po-* i glagola *ići*

(od *id-ti*). U hrvatskome standardnom jeziku infinitiv je *poći*. Imperativ za 2. osobu množine je *podite*, kako i stoji u trećoj kitici. U kajkavskome narječju infinitiv je *pojti* (od *po+iti*). Obični kajkavski imperativ za 2. osobu množine je *pojdite*, ali se može i skratiti u *pojte*. Oblik *pojte* mogao bi se objasniti i kao sažeti lik prema standardnom *podite*. Bilo da je to *pojte* kraći kajkavski lik imperativa ili sažeti lik u hrvatskome standardnom jeziku, značenje je u vezi s glagolom *ići*, *poći*, a ne s glagolom *pojati*, koji je istoznačnica ili sličnoznačnica glagola *pjevati*.

Prekrasna domoljubna pjesma Augusta Harambašića Zrinjski-Frankopanka, a koju je uglazbio Ivan Zajc kao Zrinsko-Frankopanska počinje stihom *Pojmo pjesmu, mili družu*. Mnogima je ta pjesma i poznata po prvom stihu. Kako je to vrlo poznata hrvatska slobodarska pjesma u čast Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana, ona se često izvodi na obilježavanju Zrinsko-Frankopanskog dana (30. travnja), kada su ti naši junaci godine 1671. u Bečkom Novom Mjestu pogubljeni kao veleizdajnici. U vrijeme Hrvatskoga proljeća često se je ta pjesma spominjala, recitirala i (li) pjevala. U prvom stihu te pjesme *Pojmo pjesmu, mili družu* imperativni, zapravo poticajni oblik *Pojmo* imperativ je za 1. osobu množine od glagola *pojati* u značenju „pjevati“. Objekt *pjesmu* upućuje na to da *pojmo* znači *pjevajmo*. Može biti više razloga zašto je Harambašić upotrijebio *pojmo*. Jedan od njih je i to što je *pojmo* dvosložno, a *pjevajmo* je trosložno. Njemu je trebao osmerac. Zato je uzeo kraći lik *pojmo* umjesto dužega *pjevajmo*. Time se značenje nije promijenilo jer su mu glagoli *pojati* i *pjevati* bili istoznačnice. Spomenimo i vrlo lijepu pjesmu Petra Preradovića *Rodu o jeziku*, koja počinje stihom *O jeziku, rode, da ti pojem*. Tu je prezent *pojem* od glagola *pojati* u značenju „pjevati“. U toj pjesmi je i stih: *Junačkim glasom u njem poje/ junak*

narod uspomene svoje. Tu stoji *junačkim* da bude deseterac, „junački stih“.

Valja reći nešto više o glagolu *pojati* u značenju „pjevati“ i riječima u vezi s njim. *Pojati* je nesvršeni glagol. Ima prezent *pojem, poješ, poje* ..., glagolski prilog sadašnji *pojeći*, gl. im. *pojenje*, vršitelj radnje je *pojac, pojač*. Obilno je potvrđena i odglagolska imenica *poj, poja*. Potvrđena je i *pojka* u značenju „žena ili ptica koja pjeva, pjevica“.

Kratki izlet u etimologiju otkrit će nam zanimljive spoznaje: Osim *pojati* i *pjevati* postojao je u davnini i glagol *pěti* od korijena *pě-*, indoeuropski *poi-*. Staroslavenski glagol *pěti* postao je i starohrvatski. U starohrvatskom je imao prezent *pojem*. Prema prezentu *pojem* oblik je infinitiva *pojati*, rjeđe *pojiti*. Osnove *pě-* i *poj-* bile su u prijevornom odnosu (kao *plesti* : *plot*). Proširenjem osnove *pě-* umetkom *-va-* nastao je glagol *pěvati* s različitim ostvarajima staroga glasa jata. Glagoli *pojati* i *pjevati* obilno su potvrđeni u starijem hrvatskom jeziku uglavnom kao istoznačnice. Značenje uglavnom odgovara latinskom *canere* i *cantare*, talijanskom *cantare*, njemačkom *singen*, engleskom *to sing*. U vezi s glagolom *pěti* u starohrvatskom su nastale mnoge riječi: *pjesan, pjesni, pisan, pismi, pesen, pesni, pjesam, pjesmi, pisam, pismi, pesem, pesmi* kao imenice ženskoga roda. U genitivu jednine imale su nastavak *-i*. Likovi sa završnim *-n* stariji su i znatno češći od likova sa završnim *-m*. Davno su te imenice prešle u sklonidbu koja je tipična za imenice ženskoga roda, i to kao *pjesna* i *pjesma* u svim svojim „jatovskim“ inačicama. Odavno je prevladala riječ *pjesma*. Slično je bilo i s pjesnikom. I ta se je riječ pojavljivala u raznim likovima, ali su prevladali likovi *pjesnik, pjesnikinja*. Preoblika riječi *pjesnik* upućivala bi na to da bi trebalo biti *pjesmik*: onaj koji stvara (piše, pjeva) pjesme, a da je sufiks *-ik*. Petar Skok i Stjepan Babić riječ *pjesnik* ipak objašnjavaju sufiksom *-nik*.

Hrvatski jezični portal ovako objašnjava značenja glagola *pojati* i *pjevati*:

I. pjevati:

1.	a. izvoditi ljudskim glasom niz melodičnih tonova [<i>pjevati bas</i>] b. izvoditi različite uhu ugodne zvukove (o pticama) c. proizvoditi niz jednoličnih zvukova, šumova [<i>priroda pjeva</i>]
2.	slaviti, veličati
3.	sastavljati, pisati pjesme
4.	<i>žarg.</i> govoriti besmislice [<i>ne pjevaj</i>]
5.	<i>razg.</i> imati visoku cijenu, biti skup [<i>cipele lijepe, ali pjevaju</i>]

II. pojati:

1.	a. <i>crkv.</i> pjevati (ob. u <i>pravosl.</i> crkvi i crkvama istočnog obreda) b. <i>ekspr.</i> pjevati (ob. o pticama)
2.	<i>arh.</i> pjevati u stihovima, pisati stihove

Glagol *pjevati* ima vrlo velik raspon značenja. Od toga glagola nastala je imenica za vršitelja radnje *pjevač* i *pjevačica*. A u vezi s riječju *pjesma* nastala je imenica *pjesnik* i *pjesnikinja*. Pjesnici u pjesničkom nadahnuću stvaraju pjesmu. Mogu je i ne napisati nego je usmenom predajom prenositi drugima. Pjesnik stvara pjesmu. Može je i napisati. I u tom smislu možemo reći da pjesnik pjeva pjesme. Neke su pjesme vrlo pjevne, prikladne za uglazbljivanje. Neki je glazbenik uglazbi i daje pjevaču, pjevačici da je uz pratnju ili bez pratnje pjeva. Pjevač i pjevačica u pravom smislu pjevaju pjesmu. Evo, npr. Dobriša Cesarić je napisao prekrasnu pjesmu *Pjesma mrtvog pjesnika*. Stjepan Šulek ju je uglazbio. Tomislav Neralić ju je pjevao. Pijanist Vladimir Krpan ga je instrumentalno pratio. Sve je to snimljeno na gramofonsku ploču. Nakladnik je prodavao, kupci kupili i vjerojatno uživali i širili drugima.

Glagol *pojati* u suvremenom se hrvatskom jeziku smatra arhaizmom. Jeronim

Šetka u Hrvatskoj kršćanskoj terminologiji kaže da se taj glagol u starijem hrvatskom jeziku često upotrebljavao, a da je u novije doba rijedak. Naznačuje da je običniji u ist. crkvi. Na tom je tragu i Vladimir Brodnjak u Rječniku razlika između hrvatskoga i srpskoga jezika. On pojati i pojac navodi na lijevoj strani, tj. kao tipičn(ij) je za srpski jezik, utvrđuje njihovo značenje i navodi odgovarajuće hrvatske riječi. Riječi na lijevoj strani obilježava u hrvatskom kao pjesničke. Preradoviću i Harambašiću glagol *pojati* možda se već tada činio pjesničkijim. Harambašićev odabir riječi *pojmo* umjesto *pjevajmo* došao je u obzir zbog broja slogova. Trebao mu je osmerac: *Pojmo pjesmu, mili druzi*. Osim toga uz *pojmo* stoji objekt *pjesmu*, pa i zato ljepše zvuči *pojmo pjesmu* nego *pjevajmo pjesmu*. Važno je napomenuti da je odglagolska imenica *poj*, kao i *pjev*, vrlo ukorijenjena

u hrvatskom jeziku. Ona, doduše, nije toliko aktivna u tvorbi riječi kao pjev (*napjev, prepjev, pripjev, hvalospjev* itd.). Živi u složenici *žalopojka*. Akademijin Rječnik ima natuknicu 1. *pojka* s potvrdom iz Stullijeva Rječnika u značenju „carmen“ i „cantatrix“ (pjesma i pjevica/pjevačica) i iz Vitezovića u značenju „ptica pjevica“: „Lipo perje ima šojka, ali nije dobra pojka.“

Neka nam stilska obilježenost glagola pojte u stihu *Pojte pastiri, tamo se njemu poklonite* i glagola *pojmo* u stihu *Pojmo pjesmu, mili druzi* ne umanjí doživljaj i ljepotu pjesme. Nadam se da je i naša čitateljica proširila svoje znanje o tim riječima. Zapravo je intuitivno znala njihovu razliku.

Mile Mamić

mile.mamic@zd.t-com.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.70.03>

OSVRTI

NA KRAJU VREMENA ILI VREMÉNĀ?

U Jeziku 69. godište, broj 2. – 3. za godinu 2022., str. 102. – 104., Marija Znika odgovara na čitateljsko pitanje je li imenica *vremena* u svezi na kraju *vremena* u jednini ili u množini. Autorica mnogim primjerima pokazuje da se imenica *vrijeme* rabi i u jednini i u množini. Među primjerima je i mnogo „nasumce izabranih“ primjera iz Biblije. Osvrnut ću se ovdje samo na primjere iz Biblije jer to može poslužiti i za druge slučajeve.

Biblija je pogodna za uspoređivanje jer se lako upućuje na biblijska mjesta i jer se mogu uspoređivati prijevodi na različitim jezicima i različita izdanja na pojedinom je-

ziku. Za rad s Biblijom na hrvatskom postoji jedno vrlo praktično pomagalo: Tadej Vojnović, Velika biblijska konkordancija, I – II, Zagreb – Novi Sad, 1991. U Konkordanciji su abecedno poredane „natuknice“ ne samo po osnovnoj riječi, nego i po svim oblicima pojedine riječi koji se u Bibliji potvrđuju. Taj način za konkordanciju nije uobičajen, ali je u hrvatskom vrlo funkcionalan.

Od imenice *vrijeme* ovdje nas zanimaju samo oblici *vremena* (jd.) i *vremena* (mn.). Za prvi je oblik 119 potvrda, a za drugi 53 potvrde. U prvom slučaju pojavnica je samo u genitivu jednine, a u drugom nerazlučeno u nominativu množine („prijašnja vremena što su protekla“, Pnz 4, 32), u genitivu množine („od svojih vremena“, Izl 10, 6) i u akuzativu množine („koji poznaju vremena“,